

Elizabeth Gaskellová

Nakladatelství
ČAS

Sever a Jih
Díl III.

Elizabeth Gaskellová

Sever a Jih

Díl III.

Elizabeth Gaskellová

Sever a Jih

Díl III.

Přeložila Jana Srbová

Motiv na obálce: Jacopo Zucchi – Portrét dámy (1575)

Translation © Jana Srbová, 2013

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2013

Postface © Josef Pepson Snětivý, 2013

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2013

© Nakladatelství ČAS, 2013

ISBN 978-80-7475-112-7

Kapitola XXXVII.

I UNIE JE NĚKDY SLABÁ

*„Krok nosičů rakve, pomalý a těžký,
vzlykot pozůstalých, tichý, utlumený.“*

Shelley

Tak jak se předchozího dne domluvili, pan Hale s Margaret se vydali navštívit Nicholase Higginse a jeho dceru. Po dlouhé řadě týdnů to bylo poprvé, co si vyšli spolu, a i tato skutečnost jim připomínala jejich nedávnou ztrátu, o nových smutečnických šatech ani nemluvě. Cítili se v nich podivně ostýchavě. Kráčeli bok po boku, a ačkoli nemluvili, uvědomovali si mlčenlivé účastenství, které jeden vůči druhému pociťovali.

Nicholase zastihli v jeho oblíbeném koutě u krbu; kupodivu však neměl svou milovanou dýmku. Seděl skloněný, čelo podepřené rukou, jejíž loket mu spočíval na koleni. Nevstal, když je uviděl, přestože Margaret v jeho očích přečetla, že je vidí rád.

„Posadte se, jen se posadte! Oheň ještě pěkně hoří,“ řekl a energicky prohrábl uhlíky, jako by chtěl

odvést pozornost od sebe samého. Vypadal poněkud zanedbaně: tváře, bledší než obvykle, měl zarostlé tmavými, několik dní neholenými vousy, a jeho kazajka by potřebovala na několika místech zašít.

„Říkali jsme si, že možná budeme mít štěstí a zastihneme vás teď po obědě ještě doma,“ řekla Margaret.

„Od té doby, co jsme se viděli naposledy, jsme si i my prošli svým trápením,“ promluvil pan Hale.

„Jo, jo. Trápení je teď hodně, určitě víc než jídla. A mě můžete doma chytit snadno. Já si protáhl přestávku na oběd rovnou na celý den...“

„Nechodíte do práce?“ zeptala se Margaret.

„Ne,“ odpověděl stručně. Pak, po chvíli ticha, k nim poprvé zvedl hlavu a dodal: „Nechci peníze, nemyslete si. Bessy, chuděra moje, měla pod polštářem pár uspořenejch mincí, a Mary něco vydělá v dílně. Já sám ale práci nemám.“

„Dlužíme Mary nějaké peníze,“ řekl pan Hale, ještě než ho mohlo varovat, že mu Margaret pevně stiskla paži.

„Kdyby si je od vás vzala, vykopnu ji ze dveří. Víc k tomu nemám co říct.“

„Ale my jí také dlužíme mnoho díky za její laskavou pomoc,“ začal pan Hale znovu.

„Já vaši dceři taky nikdy nepoděkoval za to, že se k chuděrce Bessy chovala s takovou láskou. Nikdy jsem nepřišel na ty správný slova. Tak bych teď

s nima měl možná začít, jestli budete pokračovat v těch vašich ódách o tom, jak vám naše malá Mary posloužila.“

„Nemáte práci kvůli té stávce?“ otázala se opatrně Margaret.

„Stávka skončila. Je to za náma, alespoň protentokrát. Jsem bez práce, protože jsem o žádnou nežádal. A neprosil jsem se nikde z toho důvodu, že dobrý řeči je pomálu, zato zlejších slov celá fůra.“

Byl očividně v tak mrzuté náladě, že mu činilo chmurné potěšení předkládat jim odpovědi, které pro ně byly hádankou. Margaret na něm poznala, že čeká, až ho požádají o vysvětlení.

„A ta dobrá řeč je –?“

„Žádost o práci. Je báječný, když člověk může říct ‚Dejte mi práci.‘ a myslí tím, že ji bude dělat jako chlap. To je pak dobrá řeč.“

„A špatná je ta, kterou vás odmítnou, když se o práci ucházíte.“

„Jo. Zlý slova jsou, když uslyšíte ‚Ohó, to by se ti líbilo, panáčku! Ty ses choval, jak sis myslel, že je nejlepší vůči tvejm lidem, a já teď zas budu dělat, co je správný pro moje lidi. Myslel sis, že těm svejm pomůžješ, takovej ubohej hlupák jsi, takovej oddanej pitomec! Takže teď táhni a třeba zdechni. Pro tebe tu žádná práce není.‘ – Tohle je ta zlá řeč. Já nejsem žádné hlupák, a kdybych přeci byl, tak by mi páni měli vysvětlit, jak teda bejt moudřejší

podle jejich představ. Nebránil bych se dozvědět se něco nového, kdyby se kdokoli z nich bejval pokusil něco mě naučit.“

„Cožpak by nestálo za to,“ otázal se pan Hale, „zeptat se vašeho původního zaměstnavatele, jestli by vás nevzal zpátky? Možná je to malá pravděpodobnost, ale aspoň nějaká šance to pořád je.“

Nicholas po té otázce zvedl hlavu a šlehl po tazateli ostrým pohledem. Potom se však rozesmál hořkým smíchem.

„Pane! Jestli se neurazíte, teď dám jednu dvě otázky já vám.“

„Jak je libo,“ opáčil pan Hale.

„No, počítám, že si tady v Miltonu nějakým způsobem dokážete vydělat na chleba. Lidi v tomhle městě sotvakdy zůstávají jen pro svý potěšení, pokud by mohli žít někde jinde.“

„To máte jistě pravdu. Mám sice nějaký majetek, ale za mým záměrem přestěhovat se do Miltonu byla skutečnost, že jsem tady mohl začít vyučovat jako soukromý tutor.“

„Dobrá, takže učíte lidi a oni, hádám, vám za to platěj; nemám pravdu?“

„Ano,“ usmál se pan Hale. „Učím, abych za to dostal zapláceno.“

„A ti, kdo vám platěj, vám asi neříkaj, co máte dělat anebo co nesmíte dělat s platem, kterej od nich dostanete, že?“

„Ne, samozřejmě že ne.“

„Takže neříkaj třeba: ‚Možná máte bratra nebo přítele, kterej je vám drahej, jako by to byl váš bratr, a vy i on se shodnete v tom, jak s těma penězma naložit, ale nám teď musíte slíbit, že tomu člověku nic z vašich peněz nedáte. Vy možná vidíte, nebo si to aspoň myslíte, dobrej smysl v tom, jak ty vaše vlastní peníze použít, ale my si nemyslíme, že by to bylo správný, a tak jestliže je utratíte po svým, nebudeme se s váma víc bavit.‘ Tohle vám asi neříkaj, že?“

„Jistěže ne!“

„A jak by se vám líbilo, kdyby s vámi takhle mluvili?“

„Považoval bych to za velký nátlak a minimálně bych se hodně rozmýšlel, jestli se podrobím takovému diktátu.“

„Na celý zemi není taková síla, která by k tomu přinutila mě!“ prohlásil Nicholas. „A teď jste na to kápnul. Jsme u jádra pudla. Hamper – u něj jsem pracoval – přiměl své lidi k tomu, aby se zavázali, že nedaj ani halíř na podporu Unie nebo nezaměstnaných, aby neumřeli hlady. Slíbili mu to,“ pokračoval zachmuřeně, „ale jen ze sebe udělali pokrytce a lháře. A to je menší hřích, aspoň podle mě, než zatvrdit lidský srdce tak, že neudělá laskavost pro ty, co ji potřebujou, nebo nepomůže těm, který mají právo o pomoc žádat. Já ale nikdy nebudu přísahat křivě, ani kdyby mi práci nabízel sám král. Jsem člen Unie

a jsem přesvědčenej, že ta jediná může přinýst dělníkům nějaký dobro. A proto jsem bez práce, jelikož vím, co jsme přísahali my: že kdybych vydělal šilink, šestipence půjde Unii. Důsledkem ovšem je, že nevím, kde ten šilink vydělám.“

„Platí tohle pravidlo, že nikdo nesmí přispívat Unii, ve všech prádelnách?“ zeptala se Margaret.

„Já nevím. V té naší je to nové nařízení. Počítám, že brzo přijdou na to, že na něm nemůžou trvat. Teď je ale v platnosti. Postupně jim dojde, že tyranie jen vyrábí lháře.“

Chvíli mlčeli. Margaret váhala, zda může říct, co jí táhlo hlavou. Nechtěla zbytečně rýt do něko- ho, kdo už byl beztoho dost sklíčený a malomysl- ný. Nakonec to nevydržela. Vzhledem k mírnému tónu jejího hlasu a zdráhavému chování, které uka- zovalo, že jen nerada říká něco nepříjemného, Higginse ani tak nerozzlobila, jako spíše zaskočila.

„Pamatujete si, jak ten chudák Boucher říkal, že Unie je tyranská? Myslím, že dokonce prohlásil, že je tím největším tyranem ze všech. A já si vzpomínám, že jsem s ním tehdy souhlasila.“

Než odpověděl, uplynula dlouhá chvíle. Hlavu měl složenou v obou dlaních a zíral do ohně, takže Margaret nemohla vidět výraz v jeho tváři.

„Nebudu popírat, že Unie má za to, že je někdy potřeba na člověka přitlačit, když je to pro jeho dobro. Řeknu to po pravdě: jak jeden není v Unii,

vede těžkej život. Když do ní vstoupí, daří se mu líp, ale už si nemůže tak docela dělat jenom to, co sám chce. Je to ale jedinej způsob, totiž spojit se, jakým můžou dělníci dosáhnout svejch práv. Čím víc členů bude Unie mít, tím lepší jsou vyhlídky pro každýho jednotlivce, že se domůže spravedlnosti. Vláda se stará o blázny, a když má kterejkoli z nich sklon ubližovat svému okolí nebo sám sobě, dohlídne na něj a zarazí ho, ať už se mu to líbí, nebo ne. A to samý děláme my v Unii. Nemůžeme lidi zavřít do vězení, ale můžeme jim natolik ztížit život, že takovej člověk přijde k rozumu a ve svém vlastním zájmu bude Unii nápomocnej. Boucher byl pošetilec, a poslední dobou zvlášť.“

„Uškodil vám?“ zeptala se Margaret.

„Jo, právě to udělal. Veřejný mínění bylo na naší straně, dokud on a jemu podobný nezačali dělat výtržnosti a porušovat pravidla. Pak už šla celá naše stávka do háje.“

„A nebylo by tedy mnohem lepší nechat ho být a netlačit na něj, aby se přidal k Unii? On vám k ničemu dobrému nebyl, a vy jste ho dovedli k šílenství.“

„Margaret,“ napomenul ji její otec tichým, varovným hlasem, neboť si všiml, jak se na Higginsově čele sbírá temný mrak. K jeho překvapení však Higgins náhle řekl:

„Nechte ji, mně se líbí. Říká na rovinu, co si myslí. Akorát nechápe, k čemu Unie slouží. Je to obrov-

ská síla – naše jediná. Jednou se mi dostala do ruky taková básnička o tom, jak se při orání pluh chystá vyrvat kopretinu. Až mi to vechnalo slzy do očí, a to jsem tehdy jiný důvody k pláči neměl. Ten oráč nepřerušil svou práci, i když mu bylo tý kopretiny líto. Použil ale zdravý rozum. Unie je taky takovej pluh, kterej připravuje půdu pro sklizeň. A tak je to i s Boucherem – ke kopretině bych ho zrovna nepřirovnával, ale takovej chlap je jak plevel, kterej zamořuje půdu, a proto se musí včas vytrhnout. Mám na něj hroznou zlost. Nemluvil jsem s ním, jak si zasloužil. Mohl jsem ho s potěšením vyrvat jak ten plevel, a měl jsem to udělat.“

„Ale proč? Co ještě udělal? Přihodilo se něco dalšího?“

„Jo. Ten člověk je pořád namočenej v nějakým darebáctví. Nejdřív se holt musel chovat jako vzteklej pes, až vyprovokoval ty výtržnosti. Pak se zdejchnul a schovával by se doteď, kdyby po něm Thornton šel, jak jsem doufal. Jenže Thornton neměl o žádný pronásledování a potrestání vzbouřenců zájem, a tak Boucher přilezl zpátky domů. Den dva nevystrčil nos, tolik slušnosti měl. Ale pak, kam myslíte, že se vypravil? No, k Hamperovi. Mizera zatracenej. S tím svým úlisným ksichem, ze kterýho se mi dělá špatně, jen se na něj podívám, přišel škemrat o práci, ačkoliv věděl moc dobře o tom novým pravidlu, že se každěj musí zavázat, že nebude pranic odvá-

dět Unii. Ani halíř, kterým by pomohli těm, co mají hlad! A přitom sám by bejval hlady zdechnul, kdyby právě jemu Unie nepomohla, když byl ve srabu. Bejval by přistoupil na cokoli, odpřisáhnul cokoli, ten Jidáš! Ale Hamper, to se mu musí nechat – budu mu za to děkovat i na smrtelný posteli –, toho zrádce vůbec neposlouchal. Vyhodil ho. A to chlapi, co u toho byli, říkali, že Boucher brečel jako děčko!“

„Ach, to je tak hrozné! Tak ubohé! Higginsi, já vás dneska nepoznávám. Cožpak nevidíte, že z Bouchera jste takového chudáka udělali vy sami tím, že jste ho zavlekli do Unie proti jeho vůli? To nebylo tak, že by mu srdce velelo, aby se k vám přidal! To, jaký je, jste z něj udělali vy!“

Vtom k nim úzkou ulicí dolehl zvláštní hluk, který přitáhl jejich pozornost. Bylo slyšet množství mumlajících, utlumených hlasů a zvuky našlapujících nohou. Kroky se zprvu nepřibližovaly, jako by se točily na jednom místě. Možná postupovaly jen velmi pomalu – nedokázali to nejdřív rozlišit. Až po nějaké době si byli jisti tím, co slyší: zdálky se k nim opravdu nesl rytmus namáhavé chůze mužů, nesoucích těžké břemeno. Naslouchající nedokázali odolat a vykročili k domovním dveřím. Nepoháněla je prostá zvědavost, ale zvláštní vážnost, ba až velebnost, zvuků z ulice.

Šest mužů kráčelo středem vozovky; tři z nich byli policisté. Na ramenou nesli dveře vytažené z pantů;

ze dveří kapala voda a spočívalo na nich mrtvé tělo. Celá ulice se vyšla podívat, a když spatřili, o co jde, přidávali se k průvodu. Každý se na nosiče obracel s touž otázkou; ti už posléze odpovídali téměř neochotně, neboť své vysvětlení zopakovali již mnohokrát:

„Našli jsme ho v potoce tamhle v polích.“

„V potoce? Tam přece není dost vody na to, aby se utopil!“

„Odhodlal se k tomu sám. Chtěl to tak. Ležel tam obličejem dolů. Už se mu nechtělo žít, ať už měl pro to jakýkoli důvod.“

Higgins nejistě popošel k Margaret a slabým hlasem se otázel:

„Není to John Boucher? Ale ne, na to by neměl dost kuráže... To určitě není John Boucher. Proč se sem ale všichni koukají? To ne! Mně nějaký zvoneček v hlavě zvonil, jenže já mu nepopřál sluchu...“

Položili dveře opatrně na dlažbu; všichni obrátili zraky na chudáka utopence. Hleděli do jeho skelných očí, napůl otevřených, zírajících do nebe. V důsledku polohy, v níž ho našli, byl jeho obličej napuchlý a pokožka na něm nabrala odstín vody z potoka, používané pro barvení látek. Přední část hlavy už byla lysá, ale vzadu se ještě držely slabé, dlouhé pramínky vlasů, z nichž nyní stékala voda. Přes všechno zohavení Margaret v muži pozna-

la Johna Bouchera. Přišlo jí rouhačské zírat do té ubohé tváře, tak poznamenané a zmučené, a tak instinktivně popošla k tělu a zlehka zakryla obličej mrtvého svým kapesníčkem. Oči přítomných ji sledovaly. Když dokončila svůj milosrdný čin, vrátila se zpět k Higginsovi, který trčel stále na tomtéž místě, jako by tam zapustil kořeny. Muži okolo mrtvého mezi sebou chvíli hovořili a pak se jeden z nich vydal k Higginsovi. Ten pocítil chuť zacouvat zpátky do domku.

„Higginso, tys ho znal! Musíš jít za jeho ženou a říct jí to. Udělej to s citem, chlape, ale udělej to rychle – nemůžeme ho tu nechat dlouho.“

„Já nemůžu. Nemůžu tam jít,“ odpověděl. „Nechtějte to po mně. Já jí nemůžu přijít na oči.“

„Ty ji z nás všech znáš nejlíp,“ namítl tentýž muž. „My už svůj kus práce odvedli – my ho přinesli sem, a teď je řada na tobě, abys taky něco udělal.“

„Nemůžu,“ zavrtěl Higgins znovu hlavou. „Mně stačí už to, že ho vidím takhle. Nebyli jsme kamarádi, ale on je najednou mrtvej...“

„No dobrá. Když nemůžeš, tak nemůžeš. Někdo to ale udělat musí. Je to krušný úkol, jenže hrozí, že každou minutou se to jeho žena může dozvědět mnohem drsnější cestou. Někdo by za ní měl dojít a připravit ji na tu zprávu postupně.“

„Tatínku, a vy byste tam nezašel?“ otázala se tičným hlasem Margaret.

„Kdybych jen měl víc času, abych si promyslel, co jí mám říct... Ale takhle najednou...“ Margaret viděla, že její otec tady bude také k ničemu.

„Půjdu já,“ řekla.

„Bůh vám žehnej, slečno, to od vás bude velice laskavé. Slyšel jsem, že ta žena na tom není sama moc dobře. Říká se, že je nemocná.“

O něco později Margaret zakleपालa na její dveře. Zevnitř se však ozýval takový rámus, který měla na svědomí tlupa nezvladatelných malých dětí, že by nedokázala říct, zda jí někdo odpověděl. Pochybovala ostatně, že její klepání vůbec mohli slyšet. Každým dalším zdržováním se však její odhodlání umenšovalo a nejraději by od úkolu, který na sebe vzala, couvla; vzala tedy odhodlaně za kliku a vstoupila dovnitř. Zavřela za sebou dveře a ještě je – doposud nikým neviděná – zajistila západkou.

Paní Boucherová seděla v houpacím křesle poblíž ohniště, v němž skomíralo několik plamínek. V domě to vypadalo, jako by tu celé dny nikdo neprojevil sebemenší úsilí něco uklidit.

Margaret začala hovořit, ač sama sotva věděla, co vlastně říká: ústa a hrdlo měla vyschlé na troud. Dětský halas naprosto znemožňoval, aby ji bylo slyšet. Zkusila to ještě jednou.

„Jak se vám daří, paní Boucherová? Obávám se, že moc dobře ne.“

„Jak by se mi asi tak mohlo dařit,“ odpověděla tázaná pichlavě, „když jsem tu na ty děti sama a nemám ani, co bych jim strčila, aby byly chvíli zticha? John mě tu neměl nechávat, a ještě když je mi tak bídne.“

„Jak dlouho je pryč?“

„Už čtyři dny. Nikdo mu tady nedal práci, a tak se vypravil až do Greenfieldu. Měl by se už vrátit, anebo mi aspoň dát vědět, jestli něco sehnal, měl by...“

„Ach, nedávejte mu to za vinu,“ přerušila ji Margaret. „Jsem si jistá, že opravdu chtěl...“

„Budeš chvíli zticha, abych slyšela, co tady slečna říká?“ okřikla paní Boucherová nepřívětivým tónem asi tak ročního darebu. Omluvně se otočila zpátky k Margaret: „Pořád by chtěl jen ‚taťku‘ nebo ‚chlebík‘. Žádnéj chleba už ale nemám, taťka je taky pryč – už na nás asi zapomněl. Ale tohle je tátovo zlatíčko, muž ho má moc rád,“ řekla s náhlou změnou nálady. Přitáhla dítě k sobě na klín a něžně je políbila.

Margaret jí položila dlaň na paži, aby přitáhla její pozornost. Oči obou žen se střetly.

„Chudáček malý!“ pronesla Margaret tiše. „Tatínek ho měl rád.“

„Tatínek ho *má* rád.“ Žena se kvapně zvedla z křesla a stanula Margaret tváří v tvář. Nějakou chvíli ani jedna nepromluvila. Pak spustila paní

Boucherová hlasem zprvu tlumeným, ale rychle přecházejícím v divoký křik:

„Je tátovo zlato, říkám vám! Chudý lidi dovedou milovat svý děti zrovna tak jako bohatý! Proč nic neříkáte? Proč na mě tak zíráte těma vašima žalostnejma očima? Kde je John?“ Jako by z Margaret chtěla vydobýt odpověď, zatřásla jí, jakkoli byla křehká. „Ach, můj Bože!“ zakvílela, když si připustila význam Margaretina lítostivého pohledu. Klesla zpátky do křesla. Margaret zvedla chlapečka a vložila ho ženě do náručí.

„Měl ho rád,“ řekla znovu.

„Jo,“ přikývla žena, „všechny nás měl rád. Měli jsme někoho, kdo nás miloval. Jako by to bylo už dávno. Když tu ale byl s námi, měl nás rád, měl. Nejvíc tohle dítě, ale mě taky miloval, a já ho měla ráda, opravdu, i když jsem na něj někdy křičela. Víte to jistě, že je mrtvej?“ otázala se a pokoušela se znovu vstát. „Jestli je jen nemocnej, jestli je na umření, možná mi ho sem přinesou. I když já sama jsem taky lazar – marodím už dlouho.“

„Jenže on je mrtvý. Utopil se!“

„I utopence přinesou lidi zpátky domů... Jak jsem tu jen mohla klidně sedět, když jsem měla něco dělat? Hej, děti, hrajte si, ale nekřičte tak, když mně puká srdce! Bože, kam se jen ztratila moje síla? Ach Johne, muži můj!“

Margaret ji uchránila od pádu na podlahu: zachytila ji v náručí. Usadila ji do houpacího křesla a klekla si k ní. Paní Boucherová jí položila hlavu na rameno. Dětem, které se poplašeně seběhly kolem, začalo docházet, že se děje něco tajuplného. Porozumění přicházelo zvolna, protože jejich mysl byla dost těžkopádná a chápaly jen pomalu. Když však uhodly pravdu, začaly plakat tak zoufale, že Margaret nevěděla, zda to dokáže unést. Malý Johnny vzlykal nejhlasitěji ze všech, ačkoli chudák ani nevěděl, proč pláče.

Jejich matka se třásla v Margaretině náručí. Od dveří se ozval hluk. „Otevři, otevři rychle,“ narážala Margaret nejstaršímu dítěti. „Zastrčila jsem západku. Nedělejte rámus. – Tady jste, tatínku! Ať ho potichu, opatrně odnesou nahoru, možná je paní Boucherová neuslyší. Právě omdlela.“

„Je to tak pro tu ubožačku asi lepší,“ pronesla žena, která vešla dovnitř za nosiči mrtvého. „Ale vy nejste dost silná na to, abyste ji takhle držela,“ dodala. „Počkejte chvílečku, podám polštář a položíme ji tady na podlahu.“

Laskavá sousedka přinesla Margaret velikou úlevu. I když bylo zjevné, že je v domku také poprvé, chovala se tak mile a starostlivě, že si Margaret oddychla: jí samotné už tady nebude zapotřebí. Možná dokonce bude lepší, když půjde příkladem a odejde – dům totiž teď plnil zbytečný, třebaže